

**ПРОБЛЕМИ АУДИТУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ
У ПЕРІОД КРИЗИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ****Очеретько Л.М.**

кандидат економічних наук

Касьян М.І.

Запорізький національний технічний університет

Annotation

The article examines the functions of control, audit and risk assessment in commercial banks. The author proposes the establishment of internal control through the interaction of all subsystems. The paper proposes measures to assess the creditworthiness of borrowers through the establishment of an effective system of analysis and control operation of a commercial bank.

Анотація

Розглянуто функції контролю, аудиту й оцінювання ризиків у комерційних банках. Запропоновано створення системи внутрішнього контролю комерційного банку шляхом організації тісної взаємодії всіх підсистем. Запропоновано заходи щодо оцінювання кредитоспроможності позичальників, створивши ефективну систему аналізу й контролю функціонування комерційного банку.

Ключові слова

Аудит, контроль, банк, Положення НБУ, кредит, депозит, комітет, ефективність.

І. Вступ

Процес переходу України до якісно нової форми економічних відносин, що базуються на ринкових принципах ведення господарства, зумовив необхідність внесення кардинальних змін до фінансово-кредитної сфери економіки, яка відіграє ключову роль у забезпеченні руху грошових потоків, тим самим створюючи базові передумови суспільного відтворення.

У зв'язку з кризою падіння комерційних банків стали важливим уроком фінансової грамотності для українців, які тримали в них свої заощадження. Найтяжче ці уроки далися вкладникам банків, які перебувають у стані ліквідації, а також банків, у яких наявна тимчасова адміністрація, та рекапіталізованих державою проблемних банків. Криза навчила вкладників, що висока відсоткова ставка з депозиту – це не перевага і не можливість заробити, а міра ризику. Чим вища ставка – тим гостріше банк потребує грошей “тут і зараз”, а отже, тим вищий ризик для вкладника. Коли нові кредити практично не видаються, гостра потреба в ресу-

рсах того чи іншого банку може означати, що фінустанова працює як піраміда, якій нагально необхідні гроші, аби повертати їх вкладникам, котрі забирають свої депозити.

В умовах, що склалися, вкрай важливо розуміти, що світова фінансова криза дала шанс Україні усвідомити недосконалість наявної методологічної бази аудиту, контролю та оцінювання кредитоспроможності позичальників комерційних банків, виявила необхідність розробки нових адаптивних методик оцінювання кредитоспроможності та методик оцінювання ймовірності дефолту.

На відміну від держав світу, що функціонують в умовах ринкової економіки вже тривалий час, в Україні становлення аудиту як системи незалежного контролю на сьогодні ще перебуває на стадії розвитку та характеризується певними недоліками, помилками та суперечностями. Про недостатню дієвість контролю за діяльністю комерційних банків в Україні свідчить той факт, що щоденні нормативи ліквідності і достатності капіталу порушують багато банківських установ. Не виправдовує себе повною мірою, за оцінкою Національного банку України, і річний аудит бухгалтерської (фінансової) звітності комерційних банків, у зв'язку з чим вносяться пропозиції про введення обов'язкових піврічних і кварталних аудиторських перевірок. Крім того, в Україні, незважаючи на розробку й затвердження Аудиторською палатою цілого ряду аудиторських стандартів, досі відсутня необхідна для комплексної регламентації проведення аудиторських перевірок повноцінна нормативна база. Проблема управління кредитними ризиками в українських банках не втрачає своєї актуальності. У період кризи багато систем кредитного ризик-менеджменту, використовуваних комерційними банками в повсякденній практиці, виявилися неефективними. Значна частина позичальників, що потрапили в групу ненадійних і проблемних клієнтів, мала досить високі рейтинги кредитоспроможності, розраховані за внутрішньобанківськими стандартами.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідження проблем внутрішнього контролю та аудиту комерційного банку.

III. Результати

Проведений аналіз внутрішньобанківських методик оцінювання кредитоспроможності корпоративних позичальників, а також позичальників малого й середнього бізнесу в ряді українських комерційних банків показав, що більшість з них використовує старі широковідомі іноземні методики, нехтуючи адаптованими українськими розробками у сфері оцінювання ймовірності дефолту.

Проблема полягає в тому, що банки замість належної організації процедури оцінювання кредитоспроможності позичальників з урахуванням як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду, підганяють методики, що розробляються, під рівень власного кредитного портфеля, що склався, прагнучи мінімізувати відрахування в резерви за позиками. Відзначимо, що думки вітчизняних і зарубіжних учених і аналітиків у сфері фінансового менеджменту й банківської справи щодо того, які моделі належать до оцінювання ймовірності дефолту, а які – до оцінювання кредитоспроможності, різняться, що може пояснюватися тісним взаємозв'язком і взаємозалежністю вказаних понять і нерідко спричинює підміну одного з них іншим.

Найпоширенішим недоліком у діяльності банків за оцінюванням кредитоспроможності є відсутність достатньої інформації про фінансовий стан позичальників і часто невміння виявити помилкову інформацію про них (не можна ігнорувати випадки умисного спотворення позичальниками офіційної бухгалтерської звітності, як правило, або за рахунок завищення одержуваних доходів, або заниження здійснених витрат [1]).

Не менш значущим чинником, що знижує ефективність оцінки кредитоспроможності позичальників, є недостатньо глибоке вивчення банком їх економічної діяльності. Відомо, що на ринку можуть змінитися ціни, загостритися конкуренція. Під дією таких чинників вартість активів компанії-позичальника може істотно знизитися, прогнози виявляться недійсними, ризики збільшаться, а ймовірність отримання кредитною організацією збитків зростає. Аналіз української банківської практики засвідчив, що використовувані сьогодні методи оцінювання кредитоспроможності позичальників потребують значного поліпшення. Однією з серйозних проблем є не тільки відсутність у більшості українських банків власних ефективних методик оцінювання ймовірності дефолту, а й просте нерозуміння керівництвом банку необхідності такої оцінки, зумовленої недостатністю інформації, одержуваної від позичальників.

У зв'язку з цим вкрай важливими для української банківської системи є аудит та розробка адаптованих методик оцінювання кредитоспроможності та ймовірності дефолту позичальників, розрахунку мінімальних вимог до розміру резервованого капіталу з використанням сучасних міжнародних підходів.

При визначенні внутрішнього рейтингу позичальника має враховуватися як фінансова інформація, одержана із бухгалтерської, статистичної, управлінської звітності клієнтів банку та інших джерел, так і нефінансова: відомості про склад акціонерів, рівні менеджменту позичальника, стан галузей і регіонів, вплив держави на діяльність клієнтів банку.

У банківських установах має регулюватися не лише кількість інститутів, які мають можливість працювати з депозитами, а й нормативи депозитної роботи, у тому числі й відсоткова ставка, яка є для всіх досить чутливою, тому що окремі нечесні або непрофесійні банкіри заганяють її на таку висоту, що руйнують у вкладників уявлення про те, яким може бути надійний вклад. Потрібно переглянути підходи до регулювання діяльності, пов'язаної із залученням депозитів.

Таким чином, для ефективного проведення змін з метою підвищення ролі контролю та аудиту банківського сектора необхідне поєднання сприятливих зовнішніх і внутрішніх умов, які б разом створили певне позитивне середовище для функціонування й успішної діяльності банків України.

При цьому не обов'язково йдеться про клієнтську паніку: у банку може просто банально не бути грошей для виконання зобов'язань вчасно. Виникнути така проблема може через недотримання правил управління ліквідністю або слабку оцінку ризиків при кредитуванні, яке здійснювалося до кризи. Наприклад, у нинішніх умовах фінустанова не зможе повертати депозити, якщо позичальники перестали платити за своїми обов'язками. Практично неможливо повернути старі вклади без залучення нових і в тому разі, якщо банк роздавав своїм клієнтам довгі кредити за рахунок дуже коротких депозитів.

У фінансовій площині передусім потрібно створити умови для розвитку середньо- та довгострокових стратегій. У цьому контексті особливого значення набуває стабілізація фінансових ринків, зниження волатильності фінансових інструментів, збереження стабільного курсу гривні, оскільки це безпосередньо впливає на ціни кредитних продуктів [2].

Розглянувши проблеми банківського сектора України та можливі шляхи їх вирішення, треба зазначити, що банківський сектор України розвинутий ще дуже слабо, причиною чого є як недосконалість наявної бази

аудиту та контролю як банківських установ, так і підприємств-позичальників, дії органів державної влади щодо контролю банківських установ, так і загальноекономічні проблеми. Проте проблеми, які стоять перед українськими банками, не є неподоланими. Вони потребують лише формалізації і цілеспрямованої роботи як органів державної влади щодо контролю, так і самих комерційних банків.

Планомірне й послідовне впровадження в масштабах країни комплексу запропонованих заходів може прискорити розвиток банківської системи, створивши реальні передумови для виникнення на фінансових ринках повноцінного конкурентного середовища та формування конкурентоспроможності банківського сектора на світовому рівні.

Зокрема, поза увагою банківських працівників в Україні залишається аналіз видів і ринків діяльності позичальників, їх фінансового стану. А якщо фінансовий стан і аналізується, то предметом такого аналізу у більшості випадків є лише балансова звітність клієнтів, що саме по собі не дає змоги скласти уявлення про дійсний стан того чи іншого господарюючого суб'єкта, тому не можна обмежуватися лише нехай навіть дуже ретельним аналізом балансової звітності можливих позичальників. Слід аналізувати кредитну історію позичальника, контролювати операційну діяльність (рух грошових потоків) клієнта, що дасть можливість визначити його реальний фінансовий стан на будь-який момент часу [7].

IV. Висновки

Контроль та аудит банківської діяльності повинен мати комплексний характер; бути кількісним і якісним; будуватися, виходячи з необхідності з'ясування всіх зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на той чи інший результативний показник; поєднувати в процесі його проведення принципи оперативності та безперервності; відображати динаміку змін за всіма складовими господарсько-фінансової діяльності комерційного банку; давати змогу порівнювати результативність діяльності цього банку з показниками роботи інших комерційних банків; базуватися на сучасних інформаційному, методичному, технічному і програмному забезпеченні й формах організації аналітичної роботи в банку; узагальнювати отримані результати; бути спрямованим на прийняття зважених управлінських рішень.

Лише створивши ефективну систему аудиту й контролю функціонування конкретного комерційного банку, можна підвищити рівень його безпеки. При цьому неодмінними об'єктами постійного контролю мають бути достатність капіталу, ліквідність балансу, рентабельність банківської діяльності в

цілому й окремих операцій і послуг, недопущення списання активів за рахунок пасивів, з'ясування випадків втрати кредитів, що надаються комерційними банками, правильність формування необхідних резервів, співвідношення плати за банківські активи та пасиви, профілактика різноманітних можливих правопорушень.

Таким чином, для ефективного проведення змін з метою підвищення конкурентоспроможності банківського сектора необхідне поєднання сприятливих зовнішніх і внутрішніх умов, які б разом створили певне позитивне середовище для функціонування й успішної діяльності банків України.

Література

1. Грудзевич У. Проблеми розвитку комерційних банків на регіональному рівні / У. Грудзевич // Регіональна економіка. – 2008. – № 2. – С. 59–66.
2. Дзюблюк О.В. Структурні аспекти вдосконалення банківської системи України / О.В. Дзюблюк // Фінанси України. – 1999. – № 1. – С. 11–18.
3. Донченко Л. Проблемні банки – головний біль банківської системи країни / Л. Донченко // Вісник НБУ. – 2009. – № 10. – С. 6–7.
4. Дубілет О. Основні критерії ефективності українських банків / О. Дубілет // Вісник НБУ. – 1998. – № 3. – С. 52–54.
5. Заїка А. Проблеми взаємовідносин банку і позичальника / А. Заїка // Економіка України. – 1999. – № 6. – С. 33–37.
6. Колодізев О. Становлення банківської системи України: минуле, світовий досвід, проблеми реформування / О. Колодізев // Банківська справа. – 2000. – № 2. – С. 28–29.
7. Смовженко Т. Проблеми вдосконалення діяльності комерційних банків в економіці України / Т. Смовженко, Л. Хміль // Регіональна економіка. – 2001. – № 1. – С. 163–169.
8. Шелудько Н.М. Проблемні кредити і фінансова стійкість банківської сфери / Н.М. Шелудько // Фінанси України. – 2000. – № 1. – С. 25–28.